

УДК 030»193»:[008+72](=411.16)
(477.83-25):[94+090.1](=411.16) «19»(092)

Маріанна МОВНА

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2473-6998>

ЯКУБ ШАЛЛЬ ТА ІЗИДОР ГЬОЛЬЦЕЛЬ: ПРЕДСТАВНИКИ ЄВРЕЙСЬКОЇ ПУТІВНИКОВОЇ ВІЗІЇ ЛЬВОВА 30-х рр. ХХ ст.

Досліджується єврейський путівниковий дискурс Львова міжвоєнного періоду. Його представниками були Я. Шалль і І. Гьольцель, які у своїх путівниках знайомили читачів з єврейською культурною спадщиною нашого міста.

Ключові слова: Львів, путівник, єврейська візія, пам'ятки мистецтва, Я. Шалль, І. Гьольцель.

© М. МОВНА, 2018

Серед масиву путівникових видань Львовом міжвоєнного двадцятиріччя чітко вирізняються три «національні» блоки, які представляють відповідно польський, український та єврейський погляди на місто, його історичну долю й культурний спадок. Єврейський путівниковий дискурс презентують книги Якуба Шалля та Ізидора Гьольцеля.

Якуб Шалль — історик, гімназійний професор, дослідник єврейських старожитностей Львова, Галичини та Польщі загалом. Народився 13 квітня 1889 р. у с. Романівка (тепер — Терехівсько-го району Тернопільської області) у родині орендаря поміщицького маєтку та львівського купця Бернарда (Берла) Шалля та Тони (Теми) Хауслінгер. Середню освіту здобув, навчаючись у львівській гімназії ім. Франца-Йосифа I та Вищій реальній школі. Згодом студіював право у Львівському та Чернівецькому університетах. З початком Першої світової війни у вересні 1914 р. виїхав до Відня, в університеті якого 1918 р. захистив докторат із філософії. Наукову та літературну діяльність розпочав ще 1911 р. як співробітник «Gazety Polskiej» в Чернівцях, згодом працював у редакціях «Czernowitzer Tagblatt» і «Czernowitzer Allgemeine Zeitung» [12, s. 332—333]. 1920 р. повернувся до Львова. У міжвоєнний період викладав географію та історію у єврейській гімназії. Належав до Товариства шанувальників минувшини Львова, єврейського літературно-мистецького товариства. У 1920-х рр. проживав на вул. Рицарській, 27 (сучасна вул. О. Стороженка) [2, с. 168; 14, s. 418] (іл. 1).

Я. Шалль — автор «Путівника єврейськими пам'ятками міста Львова і нарисі історії львівських євреїв» (1935), краєзнавчих праць «Історія євреїв польських земель» (1926), «Ян III Собеський» (1933), «Витяг з загальної історії з врахуванням історії культури» (1933), «Галицьке єврейство під час російської окупації 1914—1918 рр.» (1935), «Історія євреїв Польщі, Литви і Русі» (1935), «Сілезія» (1936), «Давня Жовква та її євреї» (1939), розділу «Колекціонер та його колекції» у книзі «Культура та мистецтво єврейського народу польських земель» (1935), біографічного нарисі про відомого польського політика — «Едвард Смігли-Ридз та його змагання» (1936), коментарів до конституції Польської республіки (1921, 1931, 1935), шкільного підручника «Історія євреїв на польських землях» (1926). Співредактор колективної монографії «Євреї — борці за незалежність Польщі 1918—1939»

Іл. 1. Якуб Шалль

Іл. 2. Обкладинка видання «Путівник єврейськими пам'ятками міста Львова...» Я. Шалля 1935 р., на якій зображено синагогу «Золота Роза» (гравюра інж. Зигмунта Спербера з циклу «Пам'ятки Львова»)

(1939; репринт — Варшава, 2002). Публікувався у часописах Відня, Варшави, Львова, Чернівців: «Chwila», «Dziennik Polski», «Gazeta Lwowska», «Gazeta Polska», «Gazeta Poranna», «Ilustrowany Kurjer Codzienny», «Kurjer Wiedeński», «Kwartalnik Historyczny», «Kultura Lwowa», «Wiek Nowy»,

«Straż Polska», «Miesięcznik Żydowski», «Vita», «Czernowitzer Tagblatt». Послугувався псевдонімами Б. Єхович, Болеслав Єхович, Ю. Шарський, криптонімом J. S. Загинув у Львові (за деякими даними 1941 р., за іншими 1942 р.). Його прізвище зазначене у переліку визначних культурних діячів Львова єврейської національності, яких знищили фашисти під час окупації.

Книга Я. Шалля «Путівник єврейськими пам'ятками міста Львова і нарис історії львівських євреїв» [11] (іл. 2), за словами Луції Харевич [5, s. 209], не лише знайомить читачів із єврейською культурною спадщиною, що збереглася в межах відповідних ділянок міста, — архітектурними пам'ятками, цвинтарями, архітектурою божниць та окремих будівель, а й подає історичний нарис про львівських євреїв. А тому класифікуємо його як повноцінний історичний путівник, в якому виокремлено чотири періоди: «Євреї в українському Львові (1250—1350)», «Євреї у Казимировому Львові (від 1350 р.)», «Єврейська громада під австрійським пануванням (1772—1918)», «Сучасний єврейський Львів». Автор відносить заснування Львова до 1250 р. й визнає його первісний український характер. За даними Я. Шалля, перші архівні згадки про львівських євреїв у «Найстаршій міській книзі» датуються 1383 та 1384 рр. й стосуються записів про існування у місті Єврейської вулиці. За часів Казимира III було створено нову єврейську громаду з розвиненою внутрішньою інфраструктурою (кагал, синагоги, лазні, суд, органи самоуправління, цехи). Привілеєм 1356 р. юридично зрівняно євреїв з іншими львівськими «націями» (українцями, вірменами). У цей період розпочався економічний розквіт громади.

Характерними рисами австрійського періоду автор називає зусилля монаршої верхівки щодо обмеження економічних прав єврейства, германізації, локалізації їх розселення на вулицях Бляхарській, Боїмів, Собеського, Сербській, Руській і Краківському передмісті. Кінець XIX — початок XX ст. характеризується появою єврейського національного руху, розвитком освіти, преси, громадських і мистецьких товариств, започаткуванням власного театру. В міжвоєнний період львівська єврейська спільнота представлена передусім інтелігенцією (70% львівських адвокатів та 60% лікарів були етнічними євреями), а

їх частка в загальній кількості мешканців на 1935 р. становила 30% (100 із 315 тис.).

Другу частину видання присвячено топографії давнього львівського гетто з локалізацією його міської та підміської дільниць, з описом фасадів окремих будинків, найпомітніших пам'яток архітектури (найстаріша Велика міська синагога, збудована 1555 р. на вул. Новоеврейській¹ (іл. 3), головна єврейська святиня 1604—1801 рр. «Золота Роза», старий єврейський цвинтар (біля вул. Шпитальної). В окремий підрозділ винесено пам'ятки давніх львівських гетт (кам'яниця на вул. Бляхарській, 20², детальний опис внутрішнього облаштування «Золотої Рози» з фотофіксаціями (іл. 4), історія окремих будинків та їх власників, велика підміська божниця, божниця хасидів, нова поступова синагога («Темпель») на Старому Ринку, новий цвинтар на Янівській вулиці, будинок кагалу з музеєм єврейської гміни). Цікавою, на думку Шалля, є вулиця За Арсеналом чи Боїмів, 43, де серед інших єврейських пам'яток, колись знаходилась лазня, на місці якої згодом побудували жіночу школу ім. А. Коха. Її довголітнім директором був відомий історик літератури та етнограф Генрик Бігеляйзен. Наприкінці текстового викладу подано бібліографію і список ілюстрацій. За повідомленням польського урядового бібліографічного бюлетеня, видання надруковано тиражем 1500 примірників [16, s. 929].

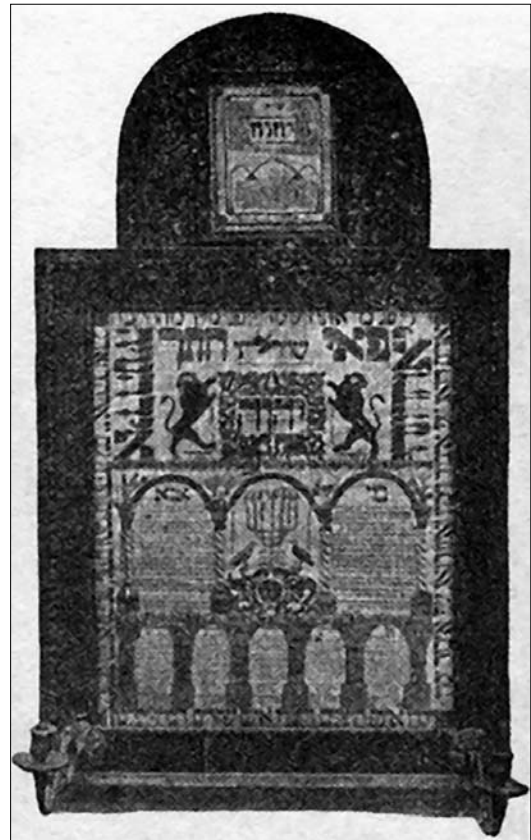
Путівник Я. Шалля одержав схвальний відгук на сторінках єврейського часопису «Chwila». Ось що відзначив рецензент, гімназійний професор Озіаш Тіллеман: «Довший час відчувався брак путівника єврейськими пам'ятками Львова. Цьому значною мірою зарадив автор нинішньої книжки, появу якої вітає кожен, хто хотів би пізнати історію старого єврейського Львова. Хоча путівник має в основному історичний характер, значною мірою в ньому присутня також мистецька сторона пам'яток» [15, s. 9]. Суголосна першій є рецензія невідомого польського автора (він заховався під криптонімом J. G.) в часописі «Gazeta Lwowska»: «Заспокоюючи давню потребу в цьому предметі, доктор Якуб Шалль, відомий автор досліджень з історії єврейства у Польщі, опрацював докладний «Путівник єврейськими пам'ятками міста Львова і нарис історії львівських євреїв». Старанно

¹ Нині — частина вул. Староеврейської.

² Нині — вул. Староеврейська.

Іл. 3. Срібний щит Тори (Мойсей і Арон біля арки примиріння) з Великої міської синагоги. Фото із путівника Я. Шалля. 1935 р.

Іл. 4. Мізрах (таблиця на східній стіні) божниці «Золота Роза». Фото М. Мюнца, 1930-ті рр. Фото із путівника Я. Шалля. 1935 р.

Іл. 5. Синагога на Знесінні. Рис. Рудольфа Менкіцького (1914) із збірки М. Гольдштейна. Фото із путівника Я. Шалля. 1935 р.

Іл. 6. Вулиця Шклярська. Рис. Одо Добровольського. Фото із путівника Я. Шалля. 1935 р.

виданий, оздоблений більш як двадцятьма ілюстраціями і двома орієнтаційними планами³, він становить у своїй спеціальній тематиці цінне доповнення інших путівників Львовом, що обіймають не якийсь фрагмент, а цілісну історію пам'яток та діянь нашого міста» [6, s. 4].

У контексті сьогоденного (від 28 березня 2018 р. й упродовж року) експонування у Музеї етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України виставки «Реліквії єв-

рейського світу Галичини» (куратор — Л. Булгова) доречно зазначити, що двоє з цих експонатів, а саме — таріль на свято Песах роботи Якова Кохена (1850), а також літографія відомого художника Рудольфа Менкіцького «Божниця на Знесінні» (1914) були зафіксовані на сторінках путівника Шалля. Нинішня виставка присвячена 85-річчю з часу проведення першої виставки єврейського мистецтва у Львові у березні 1933 р. у тодішньому міському Промисловому музеї. Доктор Гелена Блюм на сторінках часопису «Gazeta Lwowska» [4, s. 5—6] високо оцінила пам'ятки юдаїки краю, що входили до збірки відомого колекціонера Максиміліана Гольдштейна, і запропонувала видати детальний каталог виставки (понад 500 експонованих предметів). Сам автор аналізованого путівника Я. Шалль теж позитивно відгукнувся у пресі на виставку єврейських пам'яток у Львові 1933 р. [13].

Цінність рисунків та фотографій відомих художників, фотомайстрів і графіків на сторінках путівника Шалля (М. Мюнца, А. Ігеля, О. Добровольського, А. Каменобродського, Р. Менкіцького, Б. Шрайбера) (іл. 5, 6) полягала не лише в оздобленні книги та унаочненні описаних культурних об'єктів, а також у тому, що вони зафіксували для нащадків ті єврейські пам'ятки, які не дійшли нашого часу (група надгробків з давнього єврейського цвинтаря, що не зберігся, божниця «Золота Роза» з вівтарною стіною, Бет-Гамідраш⁴ на вул. Староєврейській, які підірвали нацисти 1943 р., підміський Бет-Гамідраш, підірваний в 1941 р.⁵).

Доречно зазначити, що 1935 р. у Галичині вийшов друком не лише львівський путівник Шалля єврейськими пам'ятками, а паралельно у Кракові побачили світ два путівники краківськими єврейськими пам'ятками авторства відомого історика, педагога та рабина Маєра Балабана (1877—1942) [3] та професора єврейської гімназії у Кракові Озіаша Махлера [10] (іл. 7).

Упродовж 1936—1937 рр. накладом агенції «Reklama Lwowska» та «Gazety Mieszkaniowej»

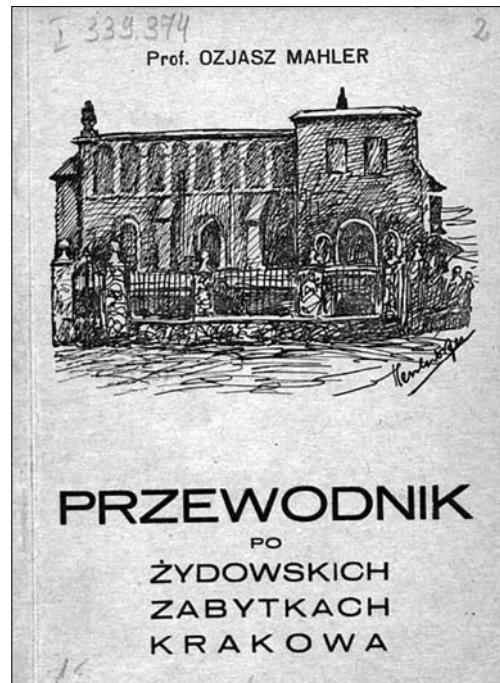
⁴ Навчальний заклад із бібліотекою для самостійного вивчення Тори.

⁵ Топографія розташування давніх львівських синагог та інформація про трагічну долю єврейських культурних пам'яток звірена та подана за вид. (Бойко О. Синагоги Львова. — 204 с.).

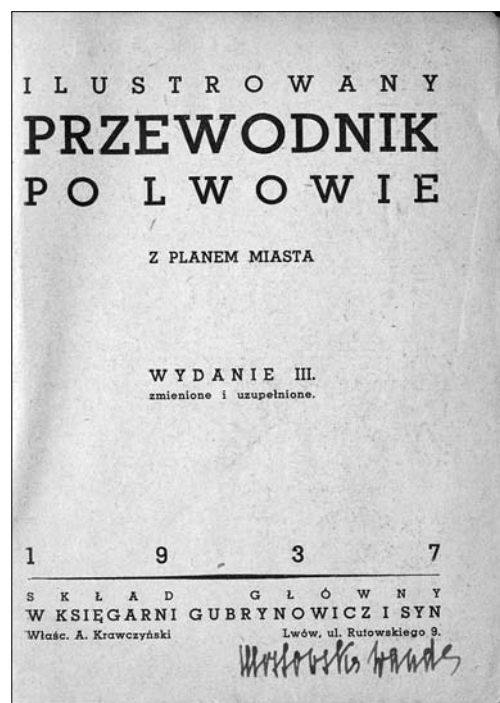
³ Плани рисував Я. Шалль.

з'явилося друком відповідно друге і третє видання «Ілюстрованого путівника Львовом» за редакцією відомого історика, музейника та архівіста Олександра Чоловського. В обох книгах вміщено ідентичний за змістом короткий підрозділ «Пам'ятки давніх львівських гетт», підписаний криптонімом J. S. [8, s. 45—46; 9, s. 53—54] (іл. 8). Його автором вважаємо дослідника єврейського дискурсу Галичини Якуба Шалля, що ним послуговувався. Тут подано сконденсовану інформацію про два львівські єврейські гетта, одне з яких знаходилося в межах міста, в прямокутнику, замкненому вулицями Руською, Підвальною, Собеського і Сербською, а друге — поза його межами між старою підміською божницею та вулицею Жовківською. Я. Шалль у своєму викладі перелічує основні пам'ятки обох гетт. Серед них — синагога «Золота Роза», окремі кам'яниці заможних родин (Абрагамовичів, Ляхмановичів, Михалевичівська, Коркісів, Фрідманів), стара підміська божниця з Бет-Гамідрашем XVIII ст. та божниця хасидів.

Інший представник міжвоєнного путівникового дискурсу Львова Ізидор Гольцель — нащадок відомої львівської єврейської династії книгарів-букіністів, батько якого Марек (Мордко) Гольцель (1843—1921) був власником антикварної крамниці на вул. Трибунальській, 14 (сучасна вул. Шевська) [1, с. 507]. Серед постійних покупців книгарні — відомі постаті суспільного та культурного життя Львова — Іван Франко, Митрополит Андрей Шептицький, Францішек Яворський, Ян Каспрович, син Адама Міцкевича — Владислав, Мечислав Опалек, Богдан Януш. Ізидор Гольцель народився у Львові (рік встановити не вдалося). У 1920 р. став компаньйоном сімейної фірми «Марек Гольцель і Син», а наступного року (після смерті батька) очолив її. Впродовж 1932—1936 рр. «Загальна книгарня» І. Гольцеля була розміщена на вул. Трибунальській, 8, а впродовж 1936—1939 рр. — на площі Ринок, 29. І. Гольцель — автор книжки «Львів, місто старожитностей та історичних пам'яток: путівник до 700-річчя заснування міста» (1937), брошури «Моя боротьба за мир у світі, порозуміння народів і суспільну справедливість (1907—1937)» (1937), мемуарів «Із спогадів про бібліофілів (1870—1936). Часи і люди. Перелік найдавніших друків від XV до XVIII ст. включно. Найстарші друкарні в Польщі.

Іл. 7. Обкладинка видання «Путівник єврейськими пам'ятками Кракова» О. Махлера. 1935 р.

Іл. 8. Обкладинка книги «Ілюстрований путівник Львовом» О. Чоловського. 1937 р.

Приватні збірки. Архіви. Бібліотеки. Музеї» (1937) [2, с. 136].

В 1937 р. з'явився друком міні-провідник Ізидора Гольцеля [7], що репрезентує погляд на «місто старожитностей та історичних пам'яток XIII—XX ст.», приурочений до 700-річчя від дня засну-

вання Львова (щоправда, визначений автором на власний розсуд, без жодного наукового обґрунтування). У телеграфному стилі окремими абзацами подано виклад ключових історичних подій (Львів за панування польських королів, перехід під австрійську юрисдикцію, Перша світова війна, польсько-український військовий конфлікт 1918—1919 рр.) і перелік найцікавіших пам'яток старовини (Ратуша, житлові будинки на площі Ринок, вул. Руській, Вірменській, палац Бандінеллі, Домініканський собор, костели св. Анни, св. Антонія, св. Єльжбети, Вірменська катедра, Латинська катедра, церква св. Юра, синагоги «Золота Роза» на Бляхарській, 27, Сикстуська «Осе тов», «Темпель» на площі Старий Ринок, Бет-Гамідраш та Бет-Олам⁶, тодішні «хмародери» — будинки Йони Шпрехера (1861—1943) на пл. Маріацькій та вул. Академічній із зазначенням їх точних адрес.

Проаналізовані путівники Якуба Шалля та Ізидора Гьольцеля, представляючи єврейську візію Львова 1930-х рр., відкривають єврейський світ Львова, його збережені донині та зниклі внаслідок воєнних катаклізмів з історичної мапи унікальні мистецькі артефакти. Путівник Я. Шалля як зразок докладного викладу предмета, опертого на ґрунтовні студії фахової літератури, веде читача єврейським Львовом і звертає його увагу на об'єкти, які з точки зору історичного бачення заслуговують на особливу увагу. Вперше введено у науковий обіг рецензії О. Тіллемана та невідомого автора під криптонімом J. G. на сторінках львівської преси, які високо оцінили зусилля Я. Шалля на полі створення першого путівника єврейськими старожитностями нашого міста. Ці книги поповнили собою скарбницю путівниківіані Львова.

1. Котлобулатова І. Гельцели: Ізидор Гельцель. Енциклопедія Львова. Львів: Літопис, Т. 1. С. 507.
2. Мовна М. Путівники Львовом (друга половина XIX — початок XXI століть): історико-культурологічне дослідження). Львів, 2014. 232 с.
3. Bałaban M. Przewodnik po żydowskich zabytkach Krakowa. Z 13 rycinami w tekście, z 24 rotogravjurami na oddzielnych tablicach. Z 2 mapami. Kraków: nakł. stowarzyszenia «Solidarność»; «B'nei B'rith» w Krakowie; Drukarnia «Narodowa», 1935. VIII, 125 s.

⁶ Місце поховання; тут: старий єврейський цвинтар (окопсько) у Львові.

4. Blumówna H. Wystawa żydowskiego przemysłu artystycznego. *Gazeta Lwowska*. Lwów, 1933. 8 kwietnia. N 97. S. 5—6.
5. Charewiczowa Ł. Historiografia i miłośnictwo Lwowa. Lwów, 1938. 291 s.
6. J. G. O zabytkach żydowskich Lwowa. *Gazeta Lwowska*. Lwów, 1935. 31 października. N 250. S. 4. Рец. на кн.: Schall J. Przewodnik po zabytkach żydowskich miasta Lwowa i historia Żydów lwowskich w zarysie. Lwów, 1935.
7. Hölzel I. Lwów, miasto zabytków i pamiątek historycznych (wiek XIII—XX): przewodnik wydany w 700-letnią rocznicę założenia miasta. Lwów: nakł. księgarni P. Hölzla; Powieliło «Werbo», 1937. 10 [2] s.
8. Ilustrowany przewodnik po Lwowie. Z planem miasta / zestawił Aleksander Czołowski, Jakób Schall. Wyd. 3, zmien. i uzupeł. Lwów: nakł. «Gazety Mieszkaniowej»; Druk M. Hechta, 1937. 95 s.
9. Ilustrowany przewodnik po Lwowie. Z planem orientacyjnym miasta ze wskaźnikiem / oprac. Aleksander Czołowski, Jakób Schall; dział turystyczny oprac. przez P. B. P. «Orbis», oddział Lwowski; obliczał ulice na planie i w wykazie H. S[afra]. Wyd. 2, zmien. i uzupeł. Lwów: nakł. «Reklamy Lwowskiej»; Drukiem I. Friedmana, 1936. 125 s.
10. Mahler O. Przewodnik po żydowskich zabytkach Krakowa. Kraków: nakł. własny, 1935. 58 s.
11. Przewodnik po zabytkach żydowskich miasta Lwowa i historia Żydów lwowskich w zarysie. Z 21 rycinami i 2 planami / napisał Jakób Schall. Lwów: nakł. księgarni «Ewer»; Drukarnia «Nowoczesna», 1935. 75 s.
12. Schall J. Almanach Żydowski / wydał Herman Stachel. Lwów: Kultura i sztuka; Warszawa; Poznań, 1937. S. 332—333.
13. Schall J. Wystawa zabytków żydowskich we Lwowie. *Miesięcznik Żydowski*. Warszawa, 1933. Kwiecień. N 4. S. 351—355.
14. Sonnenschein M[ożesz]. Lwowski skorowidz adresowy mieszkańców oraz handlu i przemysłu król. stoł. miasta Lwowa. Lwów, 1926. R. 2. 600 s.
15. Tilleman O. Nowości wydawnicze. *Chwila*. Lwów, 1935. 26 października. N 5961. S. 9. Рец. на кн.: Schall J. Przewodnik po zabytkach żydowskich miasta Lwowa i historia Żydów lwowskich w zarysie. Lwów, 1935. 75 s.
16. Urzędowy wykaz druków wydanych w Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa, 1935. 30 listopada. N 46/47. S. 929.
17. Gąsiorowski Stefan. Jakub Szall. Internetowy Polski Słownik Biograficzny [Elektronnyj resurs]. Режим доступу: www.ipsb.gov.pl/biografia/jakub-szall. Назва з екрана. Дата перегляду: 14.04.2018 р.

REFERENCES

Kotlobulatova, I. (2007). *Hel'tseli: Izidor Hel'tsel'. Entsiklopediia Lvova* (Vol. 1, p. 507). L'viv: Litopys [in Ukrainian].

- Movna, M. (2014). *Putivnyky Lvovom (druga polovyna XIX — pochatok XXI stoliť): istoryko-kul'turologichne doslidzhennia*. L'viv [in Ukrainian].
- Bałaban, M. (1935). *Przewodnik po żydowskich zabytkach Krakowa*. Z 13 rycinami w tekście, z 24 rotograwjurami na oddzielnych tablicach. Z 2 mapami. Kraków: nakł. stowarzyszenia «Solidarność»; «B'nei B'rith» w Krakowie; Drukarnia «Narodowa» [in Polish].
- Blumówna, H. (1933, 18 kwietnia). Wystawa żydowskiego przemysłu artystycznego. *Gazeta Lwowska*, 5—6 [in Polish].
- Charewiczowa, Ł. (1938). *Historiografia i miłośnictwo Lwowa*. Lwów [in Polish].
- J. G. (1935, 31 października). O zabytkach żydowskich Lwowa. *Gazeta Lwowska*, 4. Rec. na kn.: Schall, J. (1935). *Przewodnik po zabytkach żydowskich miasta Lwowa i historia Żydów lwowskich w zarysie*. Lwów [in Polish].
- Hölzel, I. (1937). *Lwów, miasto zabytków i pamiątek historycznych (wiek XIII—XX): przewodnik wydany w 700-letnią rocznicę założenia miasta*. Lwów: nakł. księgarni P. Hölzla; Powielito «Werbo» [in Polish].
- Czołowski, Aleksander, & Schall, Jakób. (zestawił). (1937). *Ilustrowany przewodnik po Lwowie. Z planem miasta*. Lwów: nakł. «Gazety Mieszkaniowej»; Druk M. Hechta [in Polish].
- Czołowski, Aleksander, & Schall, Jakób (oprac.). (1936). *Ilustrowany przewodnik po Lwowie. Z planem orientacyjnym miasta ze wskaźnikiem*. Lwów: nakł. «Reklamy Lwowskiej»; Drukiem I. Friedmana [in Polish].
- Mahler, O. (1935). *Przewodnik po żydowskich zabytkach Krakowa*. Kraków [in Polish].
- Schall, J. (napisał). (1935). *Przewodnik po zabytkach żydowskich miasta Lwowa i historia Żydów lwowskich w zarysie*. Z 21 rycinami i 2 planami. Lwów: nakł. księgarni «Ewer»; Drukarnia «Nowoczesna» [in Polish].
- Schall, J. (1937). *Almanach Żydowski* (wydał Herman Stachel) (pp. 332—333). Lwów: Kultura i sztuka; Warszawa; Poznań [in Polish].
- Schall, J. (1933, Kwiecień). Wystawa zabytków żydowskich we Lwowie. *Miesięcznik Żydowski*, 351—355 [in Polish].
- Sonnenschein, M[ożesz] (1926). *Lwowski skorowidz adresowy mieszkańców oraz handlu i przemysłu król. stoł. miasta Lwowa*. Lwów, R. 2 [in Polish].
- Tilleman, O. (1935, 26 października). Nowości wydawnicze. *Chwila*, 9. Rec. na kn.: Schall, J. (1935). *Przewodnik po zabytkach żydowskich miasta Lwowa i historia Żydów lwowskich w zarysie*. Lwów [in Polish].
- Urzędowy wykaz druków wydanych w Rzeczypospolitej Polskiej (1935, 30 listopada, p. 929). Warszawa [in Polish].
- Gąsiorowski, Stefan. Szall, Jakub. *Internetowy Polski Słownik Biograficzny*. Retrieved from: www.ipsb.gov.pl/biografia/jakub-szall. (Last accessed: 14.04.2018) [in Polish].

Marianna Movna

JAKOB SCHALL AND IZYDOR HOLZEL:
THE REPRESENTATIVES OF JEWISH
GUIDEBOOK VISION OF LVIV
OF 30-th OF XX c.

The article illuminates the Jewish guidebook discourses of Lviv of intermilitary period. The representatives of this period were Jakob Schall and Izidor Holzcel, which in their Guidebooks acquainted the readers with Jewish cultural heritage of our city.

Keywords: Lviv, guidebook, Jewish vision, monuments of art, Jakob Schall, Izidor Holzcel.

Марианна Мовна

ЯКУБ ШАЛЛЬ И ИСИДОР ГЁЛЬЦЕЛЬ:
ПРЕДСТАВИТЕЛИ ЕВРЕЙСКОГО
ПУТЕВОДИТЕЛЬНОГО ВИДЕНИЯ ЛЬВОВА
30-х г. XX ВЕКА

Изучается еврейский путеводительный дискурс Львова междувоенного периода. Его представителями были Я. Шалль и И. Гельцель, которые в своих путеводителях знакомили читателей с еврейским культурным наследием нашего города.

Ключевые слова: Львов, путеводитель, еврейское видение, памятники искусства, Я. Шалль, И. Гельцель.